

PABLO NERUDA

YÜREKTE İSPANYA

CEVİREN:
ENVER GÖKÇE

SEÇME SİİRLER

E V R E N S E L
B A S I M
Y A Y I N

PABLO NERUDA

YÜREKTE İSPANYA

ÇEVİREN:
ENVER GÖKCE

SEÇME SİİRLER

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Pablo Neruda

YÜREKTE İSPANYA

Seçme Şiirler

Çeviren

Enver Gökçe

DOĞA BASIN YAYIN

Dağıtım Ticaret Limited Şirketi

Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul

T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87

www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın 229

Pablo Neruda: Yürekte İspanya

Çeviren: Enver Gökçe

Genel Kapak Tasarım: Savaş Çekiç

Kapak Uygulama: Devrim Koçlan

ISBN 978-975-6525-42-5

© Evrensel Basım Yayın 2003 - Sertifika No 11015

Birinci Basım Mayıs 2003 - İkinci Basım Şubat 2012

Baskı: Ezgi MatbaasıSertifika No: 12142

Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul

T: 0212 452 23 02 - 654 94 18 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net

PABLO NERUDA

1904 yılında Parral kentinde doğdu. Asıl adı Ricardo Neftali Reyes Basoalto'dur. Sevdığı Çek yazar Jan Neruda'nın soyadından esinlenerek 1920'den sonra Pablo Neruda adını kullanmaya başladı. Babası demiryolu memuruydu. İlkokul öğretmenini olan annesi evliliğinin on birinci ayında veremden ölünce, babası Şili'nin güneyindeki Temuco'ya taşındı. Orada, Neruda'nın kendi öz annesi gibi seveceği Trinidad Candia Merverde ile evlendi. Neruda ilk ve orta öğrenimini Temuco'da yaptı. Aynı kentte öğretmenlik eden şair Gabriela Mistral ile tanıştı. 1917-1920 arasında ilk yazı ve şiir denemelerini yaptı. 1921'de Santiago'ya giderek üniversiteye yazıldı. Fransız dili ve edebiyatı okudu. Aynı yıl "*La canción de la fiesta*" ('Bayram Şarkısı') adlı şiiri Öğrenci Birliği'nin açtığı yarışmada birinciliği kazandı. 1923'te *Crepusculario* ('Akşam Alacası'), 1924'te *Veinte poemas de amor y una canción desesperada* ('Yirmi Aşk Şiiri' ve 'Umutsuz Bir Şarkı') adlı şiir kitaplarıyla kısa zamanda yaygın bir ün sağladı. 1925'te *Tentativo del hombre infinito* ('Sonsuz İnsan Girişimi') adlı şiir kitabı ile *El habitante y su esperanza* ('Yerleşik Adam ve Umudu') adlı romanı çıktı.

Neruda, 1927-45 arasında Birmanya'da, Colombo'da, Batavia'da, Buenos Aires'te, Barcelona ve Madrid'te konsolosluk yaptı. 1936'da İspanya İç Savaşı sırasında Cumhuriyetçiler yararına çalıştı. Konsolosluk görevine son verilince Paris'e yerleşti, orada Perulu şair Cesar Vallejo ile İspanya'ya Yardım İçin İspanya-Amerika Grubu'nu kurdu. İspanya İç Savaşı, Neruda'nın şiir anlayışını büyük ölçüde etkilemiş, şiiri seçkinlere özgü bir uğraş olarak görmekten vazgeçip insanlar arası bir dayanışma aracı olarak

benimsemesine yol açmıştır. 1937’de Şili’ye dönüşünde *Espana en el corazan*(‘İspanya Gönüllerde’) kitabını yayımladı. Şili Halk Cephesi adayının cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine yeni yönetim Neruda’yı İspanyol Cumhuriyetçilerinin Şili’ye sığınmalarını düzenlemek için Paris’te görevlendirdi. 1940-43 arasında ise Şili’nin Mexico City başkonsolosluğunu yaptı.

1943’te Şili’ye dönerek siyasete atıldı. 1945’te senatoya seçildi ve Şili Komünist Partisi’ne girdi. 1948’de Şili hükümetiyle parti arasında anlaşmazlık, komünizmin yasadışı sayılmasıyla sonuçlanınca, Neruda’nın senatörlüğü de sona erdi. Yurtdışına kaçtı. Bir süre Meksika’da kaldıktan sonra İtalya, Fransa, SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti’ne gitti. Daha sonra Varşova’da, Picasso ve Paul Robeson’la birlikte Dünya Barış Ödülü’nü aldı. 1953’te Şili’de daha demokratik bir yönetimin iş başına gelmesi üzerine yurduna döndü. Aynı yıl Stalin Ödülü’nü kazandı. Bir yandan edebiyat çalışmalarını sürdürürken, bir yandan da çeşitli ülkeleri gezdi, uluslararası toplantılara katıldı, konferanslar verdi. 1969’da Şili Komünist Partisi’nce cumhurbaşkanı adayı gösterildiyse de, yerini Allende’ye bıraktı. 1971’de Şili’nin Paris büyükelçiliğine atandı. Aynı yıl Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazandı. 1973’teki askeri darbeden sonra evi basılıp kitapları yağma edildi. Bir süre sonra da öldüğü açıklandı.

Neruda, yazarlığının İspanya İç Savaşı’na kadar süren ilk döneminde, özellikle İspanyolca konuşan ülkelerde, kısa zamanda üne kavuşmuş bir şairdi. İlk cildi Santiago’da yayımlanan *Residencia en le tierra* (‘Yeryüzü Konukluğu’), 1935’te ikinci cildiyle birlikte Madrid’te yeniden basıldığı zaman, Neruda’nın bu şiirlerinde yaşamın saçmalığını, anlamsız kargaşasını dile getirdiği görülüyordu. 1935-1945 arasında Neruda’nın şiiri bir siyasallaşma sürecine girdi. Bu değişimin belirtileri *Residencia en le tierra*’nın 1947’de *Tercera residencia* (‘Üçüncü Konukluk’) adıyla yayımlanan yeni biçiminde tam bir açıklık kazandı. 1950’de Mexico City’de yayımlanan *Canto general* (‘Genel Şarkı’) ve onu izleyen *Odas elementales* (‘Yeni Temel Övgüler’), *Estravagario* (‘Taşkın Dalga’), *Navegaciones y regresos* (‘Deniz Yolculukları ve Dönüşler’) gibi şiir kitaplarında okurun karşısına kendi anlatım dilini bulmuş bir şair olarak çıkıyordu. Başlangıçta kişisel yaşantısını duyarlılığının tüm karmaşasını, anlaşılmazlık pahasına dile getirmeyi amaçlayan bir şair olduğunu

açıklamışken, bu yeni döneminde her şeyden önce okurıyla iletişime öncelik veren, herkesi anlamaya ve herkesçe anlaşılmaya çalışan bir insanlık sözcüsü olmayı yeğledi.

Şiirin insanların işine yarayacak bir araç olması düşüncesi bir yandan Horatius'un *De arte poetica*'sındaki ('Şiir Sanatı') ilkeleri, bir yandan da Quevedo, Andres Bello (1781-1865) Unamuno ve Machado gibi İspanyolca yazan şairlerin ahlakçı şiir anlayışlarını çağırıştırır. Neruda zengin içerikli şiirini aklın ve sağduyunun disiplini içinde biçimlendirirken, yaratıcılığının kaynağındaki lirizmi kısıtlamama başarısını gösterir. Yazdıklarında sanatla yaşam, doğayla teknoloji, Ruben Dario'nun modernizminden, Andre Breton'un gerçeküstücülüğünden ve Marx'ın maddeciliğinden geçerek anıtsal bir bütünlüğe kavuşur.

EŞYANIN KÖTÜ TADI VE GERÇEK HAYAT

Cemal Süreya

Yeni Latin Amerika edebiyatının geçmişi çok eskilere gitmiyor, çok çok elli yıl gerilere götürebiliriz bu edebiyatı. Bağımsızlık savaşının birinci aşamasında Avrupa egemenliğinden kurtulduktan sonradır ki bu ülkelerde bir sanat ve edebiyat özgünlüğünün başladığına tanık olabiliyoruz. Yine de olup bitmiş değildir bu. Bir oluşum süreci içinde sürüp gitmektedir. Hakçası, Latin Amerikalı yazar, bugün de büyük ölçüde Avrupa kültürünün ve edebiyatının değerleriyle beslenmektedir. Şöyle diyelim: Latin Amerikalı yazar bugün bu kültür ve edebiyatı yerel değerlerle kaynaştırma aşaması içindedir. Ama Avrupa kültürüyle yerel kültürün bireşiminin, Latin Amerikalı yazarın eliyle, Kuzey Amerika'ya karşı bağımsızlık savaşında değerli bir silah oluşu da bir gerçek. Kıtanın toplumsal yapısında yaşayakalmış feodal değerlerle Batı değerleri yan yana, iç içedir. Latin Amerikalı yazar, özellikle son yirmi beş yıl içinde bu verilerin çok değerli ve gerçekçi bir tanığı olmuş, kıtanın uyanışında büyük rol oynayacak veriler hazinesi ortaya koymuştur.

Avrupa egemenliğinden siyasal anlamda kurtuluş 1810-1826 yılları arasında gerçekleşmiştir. Gerçek bir kültür uyanışı da bu tarihlerden sonra başlar. Önce, başta Fransız ve İspanyol edebiyatına olmak üzere, büyük bir öykünme dönemine girilmiştir. XX. yüzyılın ilk yarısına kadar Latin Amerika yazarı hep Avrupa sanatını, Avrupa okullarını izlemiştir.

1900'lerden sonra ise kıta kendi yazarını çıkarmaya başlamış, Latin Amerika üretici edebiyat aşamasına girmiştir. Kübalı José Martí, Nikaragualı Ruben Dario, Şilili Gabriela Mistral (1945 Nobel Ödülü) bu dönemin öncüleri olmuşlardır. Daha sonraki kuşak ise bugün bütün dünya dillerinde tanınmış, romanda, özellikle de şiirde, özgün, güçlü temsilciler getirdi: Neruda (Şili), Asturias (Guatemala), Nicolas Guillen (Küba), R. Gonzales Tunion (Arjantin), Virgilio Pinera (Küba), José Icaza (Ekvador), Octavio Paz (Meksika), Jorge Amado (Brezilya).

Latin Amerika yazarlarının yapıtlarında yerel ayrım ve özelliklerden sonra büyük bir kıta hareketi görüyoruz. En çok da Neruda'nın yapıtında beliriyor bu. Büyük yapıtı *Evrensel Şarkı*'da çok belirgin olarak ortadadır. On beş bölüm olan bu şiir anıtında yalnız Şili'yi değil, bütün Güney Amerika'yı anlatır Neruda. Hatta zaman zaman Kuzey Amerika halklarına çağrılarda bulunur. Amerika insanı nedir, nasıl ezilmiştir, sunduğu kurtuluş çiçekleri (kahramanlar) kimlerdir? Hayınlar kimlerdir? Toprak, insan ögesiyle birleşerek tarih boyunca yurt-toprak niteliğini nasıl kazanmıştır, Amerikalının dayatma gücü nerden gelmektedir, dostlar kimlerdir, düşmanlar kimlerdir, şiir özgürlüğün hizmetine nasıl girecektir? Yer yer lirizme girip girip çıkan bu büyük destanda bunları anlatır. *Evrensel Şarkı*'nın V. bölümünde “*Göksel Şairler*” adlı şiirde, kıtanın talanı sırasında ses çıkarmayan, ya da Batı şiirinin uzantısı üstünde oyalanan Latin Amerika şairlerini kınar; “*Gide'ciler*”, “*Rilke'nin gizem peşindeki enikleri*”, “*düzmece büyücü varoluşçular*”, “*bir mezarın içinde yaşayan gerçeküstücü gelincikler*”dir onlar; sömürücülerden, doların avukatlarından, Şilili varlıklı zıpırlardan, kıtadaki oligarşilere omuz veren çıkar kümelerinden geri kalır yanları yoktur. Sanırım, bugüne dek yazılmış siyasal şiirin en yüce örneğidir *Evrensel Şarkı*. Mayakovski de, Eluard da, Aragon da, Nâzım Hikmet de siyasal şiir üstüne önemli yapıtlar verdiler. Tek tek çok güzel siyasal şiirler yazdılar. Ama bütün öğeleri sürekli olarak kullanarak siyasal şiirin bir çeşit sistematığını ilk kez Neruda kurdu. Bir insan değil, bir ülkenin değil, koskoca bir kıtanın öfkesi, umudu, dayatması var *Evrensel Şarkı*'da. Bu niteliğiyle, şairler içinde haklı olarak en büyük etkinliği de o sağladı. Ve adını çağımız şairlerinin en büyüklerinin arasına yazdırdı.

Neruda ilk şiirlerini yayımlamaya başladığı sırada Fransa şiirinde sembolizm son büyük parıltılarını yaşıyordu. Apollinaire ve arkadaşlarının

şiiire getirdikleri yeni espri ortalığı kırıp geçiriyordu; Dada'nın patırtıları arasında gerçeküstücülük patlamak üzereydi. Neruda yüksek öğrenimi sırasında Santiago Üniversitesi'nde Fransızca'yı öğrenmişti. Bu yüzden Fransız şiiriyle yakından ilgileniyordu. Baudelaire'e, Rimbaud'ya büyük bir hayranlığı vardı. İlk şiirlerinde Fransız şairlerinin büyük etkileri görülüyor. Hatta bu arada pek önemli olmayan bazı şairlerin de. Ama Neruda kısa sürede gerçek ustaların kimler olduğunu fark etmiş, bu ona kendi şiirini değiştirme, kendine özgü bir şiir kurma olanağı da vermiştir. Doğallıkla bağlı bulunduğu İspanyol şiiri içinde ayrı bir devinim yarattı Neruda. İspanyol şiirinin geleneksel coplas (dörtlük) geleneğini kırarken bu dilde ayrı bir gerilim meydana getirdi. Yeni bir şiirin peşine düştü.

Nasıl bir şiir? Saf olmayan bir şiir. Şöyle anlatıyor Neruda bu şiiri: Tere batmış, dumana gömülmüş, zambak ve sidik kokan, ticaretin ezmeye çalıştığı, yasaların içinde, yasaların ötesinde bir şiir; üstümüzdeki giysiler gibi sabun lekeleri taşıyan, gövdelerimiz gibi karışık bir şiir; utanç verici davranışlarımız gibi, gözlerimiz, bilgiçliğimiz gibi, kinimiz, aşkımız, antlarımız gibi, siyasal bağlanmalar, kafa tutmalar, kuşkular gibi, sözlerimiz gibi, havyanlar gibi, kararlar, vergiler gibi karman çorman, saf olmayan bir şiir; sonunda güvercinin pençesiyle perçinlenen kusursuz bir şiir; üstünde buz izleri, diş izleri bulunan, terimizle, belki de alışkanlıklarımızla hafifçe ısırlmış, dokunmanın yüce isteğini taşıyan, bu arada “*eşyanın kötü tadını taşıyan*” bir şiir.

Ama anlaşılıyor ki, Neruda eşyanın kötü tadına bağlamıyor şiirini, şaire ondan korkmaması gerektiğini söylüyor. Böylece bağlanma ile şiir sanatındaki özgürlük arasında bir uzlaşma, bir uyum sağlamaya çalışıyor. Yaşanan hayatı görmek istiyor şiirde. Bununla yetinmiyor. Yaşanacak hayatın güçlü izlerini de taşıyın istiyor şiir. Ek bir dünya yaratmak değil onun şiirden beklediği; dünyamızı büyütmek istiyor.

Şiir, dünyayı değiştirmenin araçlarından biridir. İnsan, şiirle “*yeri ve formülü*” bulacaktır. Şiir, insan bilincini daha ilerde bir yere atacak, insana yeni duyumlar, yeni nitelikler kazandıracaktır. Var mıdır böyle bir hayat? Vardır böyle bir hayat. Olacaktır. Nerval'in çıldırmadığı, Mayakovski'nin kendine kıymadığı, Lorca'nın kurşuna dizilmediği bir hayat.

Şiirle nasıl başarılabılır bu? Sorunun karşılığı: Şiirle de başarılabılır. Einstein'in ilginç bir sözünü anımsayalım: “*Bütün bilim aslında günübirlilik*

düşüncenin bir çeşit arınmasından başka bir şey değildir.” Şiir de öyle. Şiir, her türlü şiir, lirik şiir bile, bu doğrultuda insanın genel bilgisini, genel bilincini hazırlamaktadır. Dil düşünmenin taşıdır. Şiirse, dili ona en iyi hazırlayan olanak. Böylece şair hem gününbirlik çalkantılar içinde olmakta, hem de insanın dünyaya uyarlanmasında gücül olanaklar taşımaktadır. Apollianire de demiyor muydu: *“Biz ki hep geleceğin, sınırsızın sınırlarından çarpıyoruz.”* Neruda şiirin bu uzun vadeli işleviyle yetinmiyor, insanın dünyaya, insana uyarlanması sorununu didikleyenlerin de öncülerinden biri oluyor. Siyasal plana kayarak daha büyük bir etkinlik yaratıyor. Şili’nin sorunlarını, Latin Amerika sorunları içinde, onları da dünyamızın sorunları içinde görmekte büyük bir başarı sağlıyor. Siyasaya kaydığı zaman sesi hırçınlaşıyor, sesi yükseliyor, öbür planlarda kimi zaman yumuşuyor, elini omuzunuza koyarak dostça konuşuyor, lafları Aragon’unki gibi bir renklilik, Eluard’ınki gibi kardeşçe bir kıvam kazanıyor. Nâzım gibi sürgün duyguları içinde hüzünleniyor. Bitkileriyle, deniziyle, böcekleriyle, insanlarıyla, tarihiyle, insan çatışmalarıyla, bir kıtanın bütün bir duyarlılığını, bütün bir şiirini seriyor önümüze. Büyük bir bitek bir şiir onunki. Bir yerde bütün dünyayı kapsayan bir şiir. Dünya sanatını aşamalarıyla, okullarıyla tatmış, görüp geçirmiş, onlardan süzülerek, kimi zaman koparak, kimi zaman onları aşarak kendine özgü bir söz ve duyarlık ve coşku bölgesi yaratmış bir şiir.

Neruda’nın şiirinde imge çok önemli bir öğedir. Bir imge çağlayanı olmasından ötürü onu kökte gerçeküstücülere bağlayanlar da olmuştur. Kuşkusuz gerçeküstücülerden de yararlandığı yerler vardır. Ancak bunu fazla büyütmemeli. Çünkü Neruda’da imge başka bir şeydir. Şöyle diyebiliriz: Neruda’da imge doğal olanın yanına insani bir öge katmaktadır. İnsana özgü bir şeydir imge, insanca bir şeydir.

Ayrıca Neruda kendi getirdiği bir retorik içinde eritir imgeyi. Böylece onun yapıtında gerçeküstücülerde hiçbir zaman olmayacak bir şey olur: Düşünce her an kendine kolayca bir çıkış kapısı bulur. Neruda’nın şiirlerini çevirirken onun söz hazinesine, retoriğine dikkat etmek gerekir. Birçok şiirini, hatta o kitabını, ya da bütün yapıtlarını okumadan tek bir şiirini çevirmeye kalkmak yanlışlara götürebilir çevireni. Sözgelimi onun çok sevdiği, çok kullandığı *“tünel”* sözcüğü Fransızca çevirilere *“uçurum,*

Çukur” olarak ge miŒtir. Oysa Neruda bu s zc ge deėiŒik yerlerde deėiŒik anlamlar yüklemektedir.

Neruda üstüne bugüne dek fazla kaynak yoktu Fransızca’da, İngilizce’de. Almanca’da olduğunu da sanmıyorum. Yirmi yılı aŒkın bir süredir çağımızın en büyük Œairlerinden biri olduğu söyleniyordu. Ancak bu kanı uzun inceleme yazıları yerine anı niteliğini aŒmayan dergi yazıları ile ge iŒtirilmektedir. Batıda, Jean Marcenac’ın, Seghers’in “Günümüz Œairleri” dizisinde çıkan kitabı dıŒında Neruda üstüne kitap da yazılmamıŒtı galiba. 1950’de yayımlanan *Evrensel Œarkı*, 1952’de Fransızca’da    cilt halinde basılmıŒ, kısa sürede t kenmiŒti. Hele birinci cildi bulmak baŒtan beri olanaksızdı nedense. Ama son yıllarda Œiir kitaplarının Batı dillerinde peŒ peŒe yayımlandığını gördük. Nobel  d l  bu büyük Œairin yaratımını daha fazla yayacağı gibi onun üstüne yapılan  alıŒmaları da artıracaktır.

İspanyolca’nın yaŒayan en büyük Œairinin bütün yaratılarını Türkiye’de okumak dileğindeyiz. Œiirimize bir kan dolaŒımını getirecektir.

1971

NERUDA’NIN ŞİİRİ

Luis Monguio

1.

“*Kıtanızda yetişmiş en önemli üç ozan kimlerdir?*” diye bir soruşturun İspano-Amerikalılar arasında, göreceksiniz hepsi de aynı karşılığı verecektir: “*Sömürgecilik çağında Sor Juana I enes de la Cruz, ‘modernist’ dönemde Rub n Dario ve zamanımızda da Pablo Neruda,*” diyeceklerdir. İki    addan fazlası sorulduğunda yerel vatanseverlik duyguları işlerlik kazanır kazanmasına; ancak, bu    isim üzerinde hem kaynakasal hem kıtasal bir s zbirli i vardır. Etkileyici başka bir gerçek ise Pablo Neruda’nın, edebiyata az ilişkin, politikayla çok bağımlı nedenlerden ya göklere çıkartılan ya da yerlere vurulan bir kişi oluşudur. Ancak, estetiğinin düşmanları bile İspanik  iir geleneğinde bu  ilili ozana bir yer vermekten kaçınmanın boşuna bir çaba olduğunu bilirler. Neruda’nın “*saf olmayan şiir*” (impure poetry) görüşünün kuramsal karşıtı “*saf şiir*” (pure poetry) anlayışının  rnek isi, 1956 Nobel Edebiyat  d l  sahibi Juan Ramon Jimenez onun için şöyle demek zorunda kalmıştır: “*büyük bir ozan, bir büyük kötü ozan*” — iir anlayışlarının ba da mazlı ı açısından kötü, tüm nesnel ölçütlere göre bir ba -ozan.

2.